

A bírálóbizottság értékelése

Z. Karvalics László értekezésében a közelmúltban Magyarországon kicsit háttérbe szorult kérdésfeltevessel él. Periodizációs nézőpontú vizsgálatról és egy új rendszerépítési kísérletről olvashatunk, egy történeti időszak, az ún. hosszú 20. század meghatározására és belső korszakolására, valamint rendszer-kontrolljára javasolt problematikákról.

A pluridiszciplináris jellegű – azaz a szociológia, a kibernetika, az informatika, a gazdaságtudomány és elsősorban az információs társadalom történeti eredményeinek összehajlításával és értelmezésével létrejött, a történeti eseményekhez nem kötött periodizációs kísérlet az eseménytörténeti és a monokauzális történettudomány elleni rendszerezést javasol, azokkal szemben kínál egy ún. szimbiogenetikussal és a kontrollstruktúrák változásaira fókuszáló elvet, mely a hagyományos periodizációkat – ha bizonyos átjárásokat meg is hagy, de helyettük – újfajta kronológiai rendszerezést indítványoz. Z. Karvalics László szintézise és rendszerelmélete több új megközelítést tartalmaz – ahogy az opponensi vélemények kifejtették: „fontos hang”, „hatalmas szintézis”, „monumentális munka, „hallatlanul gazdag empirikus anyagot dolgoz fel” –, ugyanakkor zavarba ejtő, fogalmi használata némiképp túlbonyolított és nehezen érthető, mindazonáltal inspiratív tudományos vitára hív és ösztökél.

A szerző invenciója, széleskörű tájékozottságú makrotörténeti látásmódja túlzottan magabiztos, ötletei viszont helyenként meghökkentőek, szellemesek. A másfél évszázadra nyúló 20. század átfogó képénél jóval többet kapunk – nem egyszerűen világtörténelmi megközelítést, hanem a világtörténelemnek a szerző szándéka szerinti új magyarázatát, melynek kulcsfogalma az információ.

A Bizottság mindemellett úgy látja, Z. Karvalics László fogalmi apparátusának magyarázata és értelmezése nem eléggé kimunkált, fragmentáltságérzetet kelt, gondolatmenete nem mindig tűnik transzparensnek vagy az olvasó számára követhetőnek. Az egyértelmű hiányok és elő sem kerülő történeti kérdések mellett (egyetlen példaként a genocídiumokra utalunk) ennek egyik oka lehet, hogy a lenyűgöző olvasottságáról tanúskodó dolgozatban a hivatkozott és idézett művek és gondolatok nemegyszer csak rövid, mozaikszerű reflexiók, egy-egy idézet szintjén kerülnek elő, és azok bemutatása, magyarázata, értelmezése elmarad. Még a maga számára alapmunkának tekintett Beniger-féle rendszerelméletet sem mutatja be, csak annak kritikáját kapjuk.

Ugyancsak hiányolta a Bizottság a 20. század eddigi fogalmi és korszakolási értelmezéseinek áttekintését, illetve a nyilvános vitán elhangzottak ismeretében a Bizottság megfontolásra ajánlja a szerzőnek Fernand Braudel történeti munkáinak, szintéziseinek, Max Weber bürokráciaelméletének és Karl Marx kapitalizmuselméletének a disszerens rendszerelméletéhez kapcsolható, határozottabb kontextualizálását és reflexív taglalását. Továbbgondolását, valamint kifejtését várjuk annak, hogy kérdésfeltevéseit a heterogén Európa- és világhelyzetre vonatkozóan is kitérítse valamint finomítsa.

A bírálók szerint a disszertáció legjobban sikerült és legeredetibb részei a gőzgép kontrolltörténete, illetve a Nagy Háborúval kapcsolatos információ-történeti esettanulmány, azaz annak komplex tárgyalása, mely így befogja a média- és kommunikációtörténeti (valamint technikai) kontextusok új értelmezési mezőit is, de összességében is óriási és imponáló szaktudományos teljesítmény a maga kiugró empirikus adatmennyiségével.

A munka megjelentetése esetén erőteljes szerkezeti javításokat javaslunk, illetve a szerző gondolatmenetének és fogalmi rendszerének újragondolását, bővebb magyarázatokkal való bővítését, illetve a nyelvi megfogalmazás egyszerűsítését.

Átnézendő az impozáns irodalomjegyzék is, ugyanis sok, a témához kevésbé relevánsnak tűnő, avagy hiányos tételeket találni benne.